

Кајоко Јамасаки и Радмила Гикић Пејировић

ПЕСМА ЧИНИ ЧОВЕКА БЕСМРТНИМ, КАО МОЛИТВА

Кајоко Јамасаки, песникиња, есејисткиња и преводитељка, рођена је 14. септембра 1956. године у граду Каназави (Јапан). Дипломирала је на Филолошком факултету Хокаидо универзитета. Магистрирала и докторирала на Филолошком факултету у Београду, где је радила као редовни професор за јапанологију. Од 1981. живи и ради у Београду. Њено стваралаштво одликује се дубоким искуством прожимања двеју култура, српске и јапанске. Проналажењем и уцртавањем тачака додира међу два света који, сваки за себе, постоје у својој различитости. Она исцртава мапу једног егзистенцијалног искуства са два лица: једног проживљеног и датог, те другог које долази из будућности као могућности и обавеза промене у садашњем времену. У оба случаја њен доживљај света увек је песнички и симболички, с дубоком вером у моћ речи.

Објавила је осам књига песама на јапанском: *Тори но шамени (Птицама, Токио, 1995)*, *Убусуна, родина (Родина, убусуна, Токио, 1999)*, *Бара, миширану куну (Ружа, шубјина, Токио, 2001)*; *Хисојакана аса (Скривено јуџиро, Токио, 2004)*; *Ајосу, шизукана шабибишо (Ајос, тихи јуџиници, Токио, 2008)*; *Мио хауами (Убрзана вода, Токио, 2010)*; *Уми ни ишара ии (Хајге, иди на море, Токио, 2020)*; *Модаорише (Ћушећи, Токио, 2022)*, док је шест књига на српском: *Скривено јуџиро (Паланка, 2001)*; *Родина, убусуна (Београд, 2004)*; *Сановник, река (Београд, 2005)*; *Олујни бреј, (Београд, 2008)*; *Водени цветови (Краљево, 2014)*; *Свећлосна обала (Нови Сад, 2016)*.

Превела је дела Данила Киша на јапански (*Рани јади, Токио, 1995*; *Енциклопедија мртвих, Токио, 1999*; *Башша, ђејео, Токио, 2008*), као и дела Иве Андрића (*Изабрана дела Иве Андрића, Токио, 2018*, заједно са Казуом Танаком и Хирошијем Јамасакијем). Приредила и превела збирке поезије Шунтароа Таникаве (*Дејте на сјејенишју, Београд, 2007*; *Скривено месџо, Београд, 2018*) као и збирку поезије Казуко Шираиши (*Мала џланеџа, Смедерево, 2010*). Објавила је шест књига есеја на јапанском: *Каиџаи јујосурабиа (Расјаг Јујославије, Токио, 1993)*; *Арухи мура ва сенђони наџа (Моје село онога дана јосјало рајишиџе, Токио, 1995)*; *Сококара аои јами ја сасауаки (Оданде шайуџе азурна шаме, Токио, 2003)*; *Беоирадо нисхи (Зайис из Беоирада, Токио, 2014)*; *Сенсо џо кодомо (Раџ и деца, Токио, 2015)*; *Пан џо ноџиџо (Хлеб и дивље јајоде, Токио, 2018)*.

Из области јапанологије објавила је монографију *Јајанска авангардна поезија* (Београд, 2004) као и *Грамаџику савременој јајанској језика I и II* (Београд, 2014). Приредила је *Анџолоџију јајанској есеја* (Београд, 2020).

Добитница је Јомиуру награде (за *Зайис из Беоирада*) и Награде „Мурасаки Шикибу“ (за *Хлеб и дивље јајоде*) у Јапану. Награђена је „Годишњом наградом за превод на страни језик“ за 1995/1996. годину (Српски ПЕН центар), „Повељом за изузетан допринос превођењу српске књижевности“ (Удружење књижевних преводилаца, 2011), „Повељом Мораве“ (Удружење књижевника Србије, 2011) као и Наградом „Милица Стојадиновић Српкиња“ (за *Водене цветове, 2015*).

Радмила Гикић Петровић: *На њочейку разјовора њодсеџиџе нас на ѓрчичу о свом доласку у Србију као сџиџендисџикиње, када сџе ѓрво оџиџили у Сарајево 1979. ѓодине, ѓа ѓоџом у Беоѓраѓ?*

Кајоко Јамасаки: Као државни стипендиста Југославије, провела сам годину дана на Филозофском факултету у Сарајево. Босна је била права школа за живот на Балкану. Веома узбудљива, динамична и богата у сваком погледу. Пуна противречности: светлости и таме. То је било последње доба Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Имала сам велику срећу да ми ментор буде проф. др Радован Вучковић, врстан истраживач Андрићеве књижевности. Захваљујући њему стекла сам основну слику о југословенској књижевности. У друштву књижевника с којим сам се упознала било је неколико будућих песника и писаца, међу којима су били Ферида Дураковић, Емсура Хамзић и Мирослав Тохољ. Били смо млади, радосни и весели. Посебно се сећам професора Пера Шимуновића, тада асистента: његове топлине, дубоке мисли и храбрости. После Сарајева, провела сам, као стипендиста, осам месеци у Љубљани, код др Змаге Кумрове, која је врхунски истраживач народних балада. Као професор Вучковић, по преданости према науци и по доброты, др Кумрова је оставила неизбрисив траг у мени. То су били интензивни дани у мом животу. Била сам у окружењу са изузетним личностима.

Р. Г. П.: *У Токију сџе објавили осам књиѓа ѓоезије на јаѓанском језику, шесѓ на срѓском у Србији. Када сџе се одважили да уђеџе у свей ѓесниџѓва?*

К. Ј.: Сећам се прве две песме које су настале у Београду 1991. године на јапанском: једна је кратка лирска „Анна то иу тори“ („Птица по имену Ана“), друга дугачка и сатирична „Саакасу реша“ („Циркуски воз“). Осетила сам да се рађам као песникиња, да сам позвана у свет песништва. И да треба да будем одана поезији.

Прва јапанска збирка, *Пѓиѓцама*, обележила ми је важан почетак. На насловној страни је слика („О биљу“) Милана Туцовића, дивног пријатеља. А познати композитор Ко Мацушита саставио је ораторијум на песме из ове књиге. С њим сарађујем и дан-данас: написао је пет свита, композиција за хор, на моје стихове.

Р. Г. П.: *Да ли се може рећи да је јаѓанска ѓесникиња Казуко Шиѓаѓишѓ имала велики ѓодсѓрек у Вашим ѓрвим ѓесничким кораѓима?*

К. Ј.: Свакако. Када је Удружење књижевника Србије 1986. године ангажовало мог супруга Хирошија да преведе њену беседу за Октобарске сусрете писаца, Казуко је дошла код нас да му достави нетом руком исписан оригинални текст. Није било много времена до њеног наступа. Хироши ми је диктирао превод, а ја сам, као трудница с великим стомаком, куцала на машини у трпезарији. Није било ни времена за ручак, па сам направила чоколадни колач да се песникиња окрепи. Од тог тренутка, постале смо веома блиске. Захваљујући њеној препоруци, изашла ми је већ споменута прва збирка 1995. године у издавачкој кући „Шоши Јамада“, с којом сарађујем већ скоро три деценије. Њена поезија, у којој се јасно виде одједи авангардног духа, значајна је

и снажна не само у Јапану већ и у свету што је потврдио чувени Гинзберг, њен пријатељ. Боравила је три пута у Србији, коју је заволела.

Казуко Шираиши је, међу првима у Јапану, тематизовала *границу*, уводећи мотив човека у избеглиштву или у изгнанству, на основу сопственог ратног детињства. Сад видите колико је данас актуелна њена поезија. Она је наговестила нестабилно постојање савременог бића. Еколошка катастрофа, отуђење људског бића у граду, ослобађање сексуалности од старих оквира... Њена поезија је натопљена исконском универзалношћу. Рекла ми је, на самом почетку мог песничког живота: „Знаш, јапански језик је *случајно* твој матерњи језик. Немој да мислиш да пишеш само за Јапанце.“ Њене речи су ми постале путоказ, светионик.

Р. Г. П.: *Да ли пишеш на јапанском или на српском језику? И какав је Ваш однос према идентитету?*

К. Ј.: Одавно пишем и на једном и на другом. Али у почетку, док сам писала магистарски рад под насловом „Трагична љубав двоје заљубљених у српскохрватској народној поезији и јапанској књижевној традицији“, Хироши ми је саветовао да прво напишем јапански текст па да га преведем на српски, што је тад било мудро. Јер, истина, имамо слободнији језички терен на матерњем језику, док још не постане сигуран други језик за изражавање сложених идеја. Имала сам огромну подршку од сјајних људи, који су ми били узорни стилисти. Хатица Диздаревић је прво поглавље исправила црвеном оловком, уз оштре и паметне речи, уз цигарету и кафу, али и с духовитошћу. То је било ватрено крштење, током којег сам учила како се пише научни рад. Њене студије о народним баладама су прецизне и заносне, написане језгровитим и финим језиком. Дугујем захвалност и историчарки уметности Зорици Туцаковић, Хирошијевој пријатељици, која је темељно лекторисала цео мој рад, уз стилска објашњења, а обавезно уз дивну тарту.

Али један текст је био пресудан за моје писање на српском. Када ме је Милан Туцовић замолио да напишем текст о његовом сликарству, за монографију, пошто је било врло мало времена, писала сам директно на српском. Зато тај текст постоји само у српској верзији. Од тада, пишем на српском директно. Више не преводим свој јапански текст на српски. Потресао ме је његов прерани одлазак с овога света.

Превођење песама било је такође важно искуство за мене: песник Срба Митровић, диван Хирошијев пријатељ, био ми је први учитељ преводилаштва поезије. Заједно смо превели јапанске песме. На основу моје прве верзије превода с јапанског, коначну верзију смо заједно стварали, уз кафу, ракију и мезе које би спремала његова жена Сека. Разговарали смо о разним темама, од поезије до живота. То беше 1990-их, за време грађанског рата. Њихов стан се налазио на Дорћолу, у Улици Капетан Мишиној. Код њих су се окупљали књижевници: Тања Крагујевић, Саша Радојчић, Васа Павковић, Злата Коцић, Милан Ђорђевић и други. Његова соба је била интиман књижевни салон. Моја песма „Светлосна обала“, по којој се моја последња књига зове, настала је поводом његове смрти, која ме је веома растужила.

Ратне године током 1990-их учиниле су ме двојезичним бићем. Имала сам потребу за искреним разговорима. Од 1995. године деловала сам као члан удружења *Зраво*

да с^ти^е које је пружало подршку људима у избеглиштву. Његов оснивач, психолог Весна Огњеновић, била нам је инспирација. Водили смо поетску радионицу у избегличким центрима, касније и у културним центрима. Културни центар Београда ми је био оаза. Читали смо Таникавине и Казукине стихове с људима у избеглиштву. Све је то дубоко урезано у моју поезију.

СТИЦАЊЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА јесте процес отварања према другим људима у другој култури. Иза добро савладаног језика увек се скрива невидљива биографија. У њој су уписана сусретања с новим пределима и људима. Записане су и љубави у најширем и најдубљем смислу те речи. Језик учиш хранећи се љубављу, као мало дете. Сад, колико припадам јапанском језику, толико и српском.

Кад сам у Београду, осећам се као свој на своме иако нисам рођена у Србији. Исто-времено, дугогодишњи живот изван Јапана учинио је да се помало осећам странцем у Јапану. Тај осећај *сѝранца* добар је за сваког песника. Песник мора да посматра свет из необичних углова. С висине анђела у лету, рецимо.

Што се идентитета тиче, данас се доста променио његов однос према језику. Познато нам је да је Црњански, упркос изгнанству у Лондону које је трајало дуго, писао своја дела само на српском. Свакако, природно нам је да најслободније изражавамо емоције и мисао на матерњем језику. Данас, међутим, неки писци не могу да живе само на матерњем језику на начин Милоша Црњанског. Многи су приморани да проговоре и на другом језику. Ратови, исељење ради егзистенције, међународни бракови и друге животне ситуације чине нас вишејезичким бићима. То је нова реалност.

У тој реалности сам постала песник у туђини. Поезија личи на љубав, ако није сама љубав. Када се заљубиш дубоко у некога ко говори други језик а не зна твој, једино ти преостаје да научиш његов језик, макар мало. Не треба да пишеш велики роман, али треба да се потрудиш да му изговориш макар кратак стих, да зна како се осећаш. За мене, јапански језик је завичај који носим са собом и негујем ма где да сам, док ми је српски језик дом у коме живим свакодневни живот.

Р. Г. П.: *Једном ѝриликом сѝе рекли: „Поезија мора да сѝиине до оних којима је ѝо-ѝиребна, да оѝвори њихова срца, да њихове живоѝе исѝуни новим смислом.“*

К. Ј.: Да, да. Сад се сетих речи Десанке Максимовић. У последњем разговору пред крај њеног живота, Десанка ми је рекла да поезија мора да улива наду упркос тешким временима. Било је то на почетку грађанског рата. Рекла ми је: „Поезија може да дотакне само оне који је разумеју. Али поезија је немоћна према онима који је не разумеју.“

Р. Г. П.: *Ваша књија Јапанска авангардна поезија – у поређењу са српском (Београд, 2004) насѝала је као докѝорска дисертѝација коју сѝе одбранили ѝод насловом Развој јапанске авангардне поезије 1920-их година у поређењу са српском на Филолошком факулѝету у Београду. Новица Пеѝковић је ѝим ѝоводом зайисао: „Оно ѝиѝо нам оѝкрива Јапанска авангардна поезија – у поређењу са српском ѝодједнако је занимљиво за ѝознаваоце и модерне јајанске и срѝске књижевности, али и мноѝо шире: за све ѝроучаваоце аванарде као међународној уметничкој ѝокреѝа који се ѝроширио на више конѝиненатиа.“ Које су сличности или разлике ове две кулѝуре?*

К. Ј.: Свакако има доста сличности, јер и српска и јапанска поезија јесу баштенице европске авангарде. И у српску и јапанску књижевност пренета су основна начела авангарде, посебно поетика негирања. А постоје и неке разлике. У српској књижевности, због њеног геополитичког окружења, осећа се експресионизам, као што се види код Андрића или Црњанског, док у јапанској књижевности доминира дадаизам, јер има будистичких елемената.

Док српска култура припада хришћанству, јапанска култура негује традицију будизма. Дадаистичка идеја, у којој се истиче ништавност свеколиког постојања, била је блиска, прихватљива и разумљива младим јапанским песницима. Поред тога, у Јапану постоји зен будистичка идеја о неповерењу у речи (*фурјумонђи*), или боље речено постоји идеја да самоспознаја не може да се постигне речима. Европски дадаисти дошли су до сличног закључка као зен будисти.

Р. Г. П.: *Монографија пре свега показује оно што се до сада није могло видети у реговима европских и америчких књижевних историчара: каква је била судбина авангардних покрета од футуризма и експресионизма до дадаизма и надреализма кад су се проширили на далекоисточну, јапанску књижевност?*

К. Ј.: У књизи сам обрадила три песника, која су имала сличну дадаистичку фазу у почетку. Сва тројица су напустила авангардну поетику у каснијој фази: Кјођиро Хагивара прелази у анархистичку фазу, док Ђуја Накахара гради неосимболистичку поетику, по узору на француске песнике међу којима је Бодлер. Шинкићи Такахашаи, тврдећи да је дадаизам сурогат зен будизма, створио је зен будистичку поезију. Иако се њихови путеви разликују, код свакога се виде трагови авангарде, и на садржинској и на формалној равни: необичне песничке слике и стилске одлике. У Јапану, може се рећи, слободан стих настаје захваљујући авангарди.

Р. Г. П.: *Књига обухвата период од 1920. до 1930. и време авангардне поезије који се додугара с развојем европске авангарде од 1910. до 1930. Како је текао тај преносења искуства из Европе у Јапан?*

К. Ј.: Да узмемо футуризам као модел преношења. Значајну улогу је одиграо Огаи Мори, један од најзначајнијих писаца модерне, који је био на студијском боравку у Берлину. Он је извештавао о најновијим књижевним тенденцијама у јапанским књижевним часописима. Тако је написао први чланак о италијанском футуризму, додуше без неког одушевљења. Инспириран тим чланком, песник Ренкићи Хирато је написао песме у футуристичком духу и извео улични перформанс. Као што се види, преношење авангардних покрета се реализовало кроз две фазе: обавештавање о одређеном покрету пишу научници или преводиоци на основу европских извора, да би песници стварали песме у духу тог покрета. Српски авангардни песници одлично су познавали европске језике, као што су Црњански и Андрић, док је с јапанским авангардним песницима била друга ситуација: песници су градили авангардну поетику преко превода европских песама.

Р. Г. П.: *Да ли се дадаизам из Европе пренео у Јапан, када је песник Шинкићи Такахашаи објавио прву дадаистичку збирку 1923. године?*

К. Ј.: Пре тога је изашао мали текст о дадаизму у једном листу 1920. године, из кога је Такахаша сазнао за даду и почео да пише дадаистичку поезију. Шинкићијева збирка је снажно утицала на друге песнике, посебно младе, међу којима је био Ђуја Накахара, који је тада имао само шеснаест година.

Р. Г. П.: *Да ли је 1925. била њрекрејница кад су се уметници њоделили на оне који се ѡриклеључују комунистичкој ѡарији и оне друје који су се залајали за књижевни анархизам?*

К. Ј.: Што се идеолошке мапе тиче, 1920-е су биле веома сложене у Јапану. То је и одраз европске духовне климе: време левице, уз оштру идеолошку поделу, али и више од тога. Занимљив је случај уметника Томојошија Мурајаме, који је покренуо авангардни часопис *Маво*, чије се име спомиње и у југословенском часопису *Зенић*. Часопис *Маво*, начелно лево оријентисан, био је идеолошки отворен. У *Мавоу* књижевност није била средство за одређену идеологију. Међутим, када се часопис *Маво* угасио, Мурајаме је почео да делује у оквиру комунистичке партије. То се дешавало у контексту идеолошке поларизације друштва: с једне стране – леве оријентације, с друге – десне, националистичке идеологије. Убрзо је јапанска влада забранила комунистичку партију, а гонила и све друге лево оријентисане писце, међу којима је био Такиђи Кобајаши, убијен на саслушању. То је мучан почетак фашизације. Било је и оних који су били против идеологизације књижевности, међу којима и Јасунари Кавабата, који је био сарадник часописа *Бунјеиђудаи* (*Време за књижевност*). Идеологија тежи ка моносемичности, док права књижевност тежи ка полисемичности, слојевитости значења.

Р. Г. П.: *Где се ѡууклајају Црњански и Андрић? Али и Раско Пејровић. Или јруја око Зенита?*

К. Ј.: Иако су песме поменуте тројице објављене у једном броју *Зенића*, они нису били блиски сарадници Љубомира Мицића, што потврђују проучаваоци *Зенића* међу којима је и проф. др Ирина Суботић. Овде бих говорила о Црњанском и Андрићу, који су јединствене појаве у авангардној књижевној историји. Обојица су саткала своју јединствену поетику после авангардног искуства, створивши монументална дела. За време авангарде, код њих се претапају поезија и проза што је одлика авангарде. Андрићеве *Немири* и *Дневник о Чарнојевићу* Црњанског јасно нам показују тенденцију приближавања поезије прози и обрнуто. И Андрић и Црњански су имали своје ставове о политичким збивањима, у нимало једноставним историјским околностима. Али, укључујући Растка Петровића, њихова дела су доказала да су књижевне речи изнад идеолошких расправа. Књижевност се бави унутрашњем бићем, док идеологија не отвара нашу унутрашњост на имагинативан начин.

Авангардни покрети, као што је *Маво* или *Зенић*, значајно су утицали на кретање уметничких идеја, нудећи нове концепције. Али, епохална дела, чини се, настала су изван авангардних покрета, код снажних писаца као што су Црњански и Андрић.

Р. Г. П.: *Какве су додирне ѡачке имали јапански часопис Маво и српски Зенит?*

К. Ј.: За време историјске авангарде, редакције малих часописа размењивале су примерке својих часописа са другим редакцијама из света. У том смислу је објављена поменута адреса редакције *Маво* у *Зенићу* и обрнуто. Али, прецизно проучавање

Мавоа и *Зениѿа* доводи нас до закључка да нису имали конкретну дубљу сарадњу, што сам објаснила у својој књизи. Текст Љубомира Мицића није објављен у *Мавоу*, иако се веровало да јесте. Али нам је драго да два часописа показују прве кораке упознавања Србије и Јапана.

Р. Г. П.: *Збирку Олујни брег ѿосвећили сѿе Х. С. (1958–2004). У ѿесми „Време за лаку ноћ“ кажеѿе: „Таѿа и мама су / веровали да / смо већ / засѿале.“ Мисли се на сесѿру, ро-диѿиље и ѿд. Како је ѿроѿицало ваше деѿињсѿво?*

К. Ј.: Х. С. су иницијали моје рано преминуле сестре. Хидеко Саики, две године млађе од мене. Умрла је од рака. Осам година је трајала њена тешка борба за живот, коју је поднела јуначки. Наше детињство је било весело, испуњено песмама и играма. Живели смо у предграђу Шизуока. Суседи, земљорадници, имали су њиве и воћњаке. Једино смо ми били дошљаци, јер се тата запослио као професор на Фармаколошком факултету. Шизуока је позната по зеленом чају и мандаринама: сећам се мириса цветова и плодова. Шинтоистички храм и огромно дрво камфора, брег, језерце... То је полазиште моје поезије.

Р. Г. П.: *У ѿесми „Јесења равнодневица“ сѿомињеѿе хиганбану. Какав је ѿо цвеѿ?*

К. Ј.: У Јапану цвета *хианбана* отприлике у време јесење равнодневице. Цветови, јаркоцрвени, изгледају као мали ватромети. Наиме, јесења равнодневица је за Јапанце нешто попут будистичких задушница: цвеће нас асоцира на онострано, на загробни свет. *Хиан* је будистички термин који значи онострано. Пошто цветају само на јесен, ретко могу да их видим. То је цвеће мога детињства.

Р. Г. П.: *Чесѿо у ѿесмама сѿомињеѿе анђеле.*

К. Ј.: Да, раније јесам. А сада, када будем саставила следећу збирку, биће их мало.

Р. Г. П.: *Каг сѿе ѿочели да ѿишеѿе ѿоезију, шѿа сѿе очекивали?*

К. Ј.: Да поезија буде живот, а живот поезија.

Р. Г. П.: *Поводом Ваших изабраних ѿесамa Светлосна обала (2016), Саша Радојчић је заѿисао: „Кајоко Јамасаки доноси новијем срѿском ѿеснишѿву најмање ѿри вредносѿи: несвакидашњу осећајносѿ, свежу сликовитосѿ и необичну језичку ѿрецизносѿ. Њена ѿоезија је ѿѿворена за целовиѿи доживљај свеѿа, али не у духу заѿадњачкој ѿанѿиѿизма, већ на начин исѿочњачкој самозаборава Ја у загаѿом амбијенту.“*

К. Ј.: Веома ми је драго што је Саша Радојчић у мојој поезији препознао јапанске елементе у контексту српског песништва. Иначе, сликовитост је одлика јапанске поезије кроз векове. То је крв јапанске поезије.

Р. Г. П.: *У књизи Сановник, река ѿоједине ѿесме ѿосвећене су Сѿевану Раичковићу, Срби Миѿровићу, Славку Леовцу и ѿд. У ѿесми „Леѿњиковац“ кажеѿе: „Кућа ми се у сну јави, / да ѿѿкрије ѿуѿеве. / Осѿала су само у сећању / наша сѿоѿала на ѿеску.“*

К. Ј.: Стеван Раичковић ми је био ослонац. Захваљујући томе што је његов син Милош, композитор минимализма, ожењен с Јапанком Мивако, дружили смо се. А Срба

Митровић је увек читао моје стихове међу првима пре објављивања, па сам хтела да посветим стихове своме учитељу. Са професором др Леовцем, који је дошао из ратног Сарајева, упознала сам се у кабинету професора др Новице Петковића који ми је био ментор докторске тезе. Благ, топао и префињен лик професора Леовца остао ми је заувек у сећању. Моје песме често настају поводом одласка блиских људи. Свом оцу, који је преминуо пре седам година, посветила сам целу књигу на јапанском. Поезија има моћ да оживи мртве. Песма чини човека бесмртним, као молитва.

Р. Г. П.: „*Да ли зајмо треба тврдићи да је поезија Кајоко Јамасаки један велики јо-ејски хербаријум који јокушава да ослободи природу и свећ од нас?*“, ујишао се Драјан Бошковић анализирајући Вашу поезију, догајући да у њој нема раздирања, кигања, цепања, нејо је човек изложен шихом кружењу у свећу чију је ценџар свуда, а ободо није.

К. Ј.: Песник Драган Бошковић је први критичар који је озбиљно читао моје стихове. Он је суптилан и прецизан читач поезије. Открива пределе моје поезије које нисам могла сама да приметим, а камоли да именујем. У мојој поезији избрисана је граница између сна и јаве, између смрти и живота, између видљивог и невидљивог.

Р. Г. П.: У Антологији јапанског есеја (2020) сјомиње се зухицу, шјо би мојао да буде јајански назив за есеј, или „следићи чејкицу“. Да ли се јо може јумачићи и као „слободни сјил зајисивања“?

К. Ј.: Да, тачно. Јапански есеј има специфичност. То је најслободнији облик писане речи. За разлику од европских есеја, јапански есеј неретко има сужејну структуру: могао би да буде као мали роман. Поред тога, јапански есеј често је испуњен спонтаношћу, лишен строго логичких или рационалних оквира.

Р. Г. П.: Да ли се у Јајану може јоворићи о есеју још од X века или од XV, од Ићиђоа Канејошија (1402–1481)?

К. Ј.: Ићиђо Канејоши је значајнији као научник. Као што наука о књижевности већ одавно потврђује, Макура но соши (Зајиси јод узјављем) прва је значајна збирка есеја коју је саставила дворска дама Сеишонагон у X веку. Брзо смењивање песничких слика, као и реченице без предикације читаоцима нуде свежину и дубински доживљај есејистичког записа. Њени лирски записи, пуни луцидности, духовитости и префињености за нас, јапанске писце, остају и даље врхунски узор есеја.

Р. Г. П.: О чему нам јоворе Записи у доколици (Кенкови) и Записи из колибе (Ћомејјеви)?

К. Ј.: О пролазности овога света, у духу зен будизма. Српски читаоци би одмах приметили њихов посебан доживљај природе. Нераскидива веза човека и природе, што је Милош Црњански већ приметио када је саставио Песме сјарој Јајана (1928).

Р. Г. П.: „*Не треба, међушим, заборавићи, шјага есеју у Јајану шјакмац нису научни и филозофски дискурси, нићи они башјине наслеђе анјичке мисли и шјеологије са свим сложеностима које су условљавале природу нововековној евројској циља*“, зајисао је јоводом ваше књије Далибор Кличковић. Колики је ушјицај будизма?

К. Ј.: Зен будизам је уткан у средњовековну књижевност Јапана. Идеја о несталности, односно поетика пролазности, јесте темељ средњовековне мисли Јапана. Све што нас окружује јесте у непрекидном нестајању, али и настајању. Будистичка идеја о несталности дубоко је урезана у јапанску свест. Али погубно је истицање само зен будизма у јапанској књижевности, поготово кад се ради о савременој књижевности која је настала у сусрету са Западом, што вам приказује наша *Анџологија*.

Р. Г. П.: *Преводили сѝе дела Данила Киша, Иве Андрића и ѝесме Лазе Косѝића, Васка Поје, Дуса, Десанке Максимовић, Даринке Јеврић, Сѝевана Раичковића, Милоша Црњанској и др. И обраѝно: Шунѝаро Таникава, Казуко Ширазиши и др. Како ѝравиѝе одабир?*

К. Ј.: Преводим само књижевне речи које су ми блиске, сродне. Али некад, иако ми се неко дело свиђа, није баш лако да се преведе због језичке удаљености. Још размишљам како да преведем „Очију твојих да није“?

Р. Г. П.: *Мени је ѝосебно драј роман Сестре Макиока, Ђуниѝира Танизакија.*

К. Ј.: Танизаки је епохалан писац јапанске модерне. Представник *ѝамбиха*, тј. правца естетизма. Оригинални наслов дела гласи *Сасамејуки*, што би се дало превести као *Суснежица*. Зар није лепши наслов? Ах, како је енглески преводилац назвао роман *The Makiooka sisters!* Танизаки је истраживао телесност модерног бића: изопачене сексуалности као што су садизам и мазохизам, или наше телесне нагоне. Истовремено, открио је осећање лепог у јапанском духу, као што се види у његовом тексту „Похвала сенци“ у нашој *Анџологији јајанској есеја*. А знате да је Стеван Раичковић уредио српско издање романа *Сесѝре Макиоке*, као уредник у „Просвети“. Одличан је избор, зар не?

Р. Г. П.: *Добиѝница сѝе неколико наѝрада, међу којима и „Повеље Мораве“ у Мрчајевцима. Какав је осећај ѝримиѝи наѝраду која у себи носи назив реке Мораве? Да ли има сличносѝи с Окинавом и сѝпрадањима у Друјом свеѝском раѝу?*

К. Ј.: Мораву много волим. Примила сам сертификат да сам почасни становник Мрчајеваца! Добила сам и теглу изванредног меда. Дивно је кад се мештани труде да негују љубав према свом завичају. Иначе, Морава ме увек подсећа на Надежду Петровић. Прелепа је код Овчар Бање, а тече и поред села Горобиља, завичаја сликара Туцовића. Боје заласка сунца на Морави, нарочито код Чачка, исте су као оне у мом завичају. Фина мешавина специфичних боја: тамнозелене и плаве и руменонанранцасте. Шумадија у којој се таласају брегови и планине, греје ми срце, подсећа ме на брдовиту Шизуоку. А много ме је обрадовала и Награда „Милица Стојадиновић Српкиња“. Посетила сам шумовити Врдник, њен завичај. Фрушка гора, зима, снег.

Што се тиче страдања у Другом светском рату, неколико места ми је оставило снажан утисак. Крагујевац, Шумарице. У Нишу Бубањ и Црвени крст. Пролазила сам поред Јасеновца... То су света места, као што су Окинава и Хиросима. Места трагичне успомене испуњена су светлошћу, племенитошћу и тишином.

На крају бих додала још нешто. Први југословенски филм који сам гледала био је *Крвава бајка*. Имала сам само четрнаест година. А нисам наслутила да ћу живети у Србији и превести Десанкине песме. Најлепше ствари долазе одозго као поклон. Као што су ми српски и јапански језик, *случајно* богом дати: два језика се допуњују у мојој унутрашности.